

ТЕМА 5. ПЛАНУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ПОЄДНАННЯ ГАЛУЗЕЙ У ГОСПОДАРСТВІ

5.1. Обґрунтування змін у галузевій структурі підприємства і перспектив розвитку рослинництва, тваринництва та промислових виробництв

В основі обґрунтування виробничої програми підприємства — провідного розділу його плану — лежить аналіз існуючої і планування перспективної галузевої структури. Її характеризує система показників: структура валової і товарної продукції підприємства, структура посівних площ та поголів'я худоби і птиці. Розглянемо зміни в галузевій структурі підприємства на прикладі СВК-агрофірми «Перемога» Кагарлицького району Київської області. У цілому ці зміни відповідають тим тенденціям і структурним змінам у сільському господарстві України за 1990—2002 рр., що їх висвітлено в підрозділі 1.6:

- різке скорочення виробництва валової продукції сільського господарства;
- зменшення в структурі як валової, так і товарної продукції сільського господарства питомої ваги тваринницької продукції (рис. 5.1).

Разом з тим у цих змінах є істотні **відмінності**. По-перше, у темпах скорочення обсягів виробництва валової продукції сільського господарства: якщо в цілому по Україні воно зменшилось у 1,7 раза, то в агрофірмі «Перемога» — в 1,4 раза з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, оскільки за цей час згідно із земельною реформою площа угідь у господарстві зменшилась на 5 %.

По-друге, в інтенсивності й напрямках структурних змін. Так, якщо в цілому по Україні питома вага тваринницької продукції в структурі валової продукції сільського господарства зменшилась з 50 до 40 %, то в агрофірмі «Перемога» — з 61 до 52 %. Пояснюється це в першу чергу тим, що тваринництво взагалі і його головна галузь — молочне скотарство — зокрема в господарстві, є рентабельними. Наприклад, у 2002 р. рентабельність виробництва молока в господарстві становила 13 % (у районі — мінус 4 % і в господарствах суспільного сектору України — мінус 14 %). До-

сягнуто це за рахунок вищої продуктивності худоби. Наприклад, надій на середньорічну корову становив відповідно 5195, 3200 і 2199 кг. До того ж і темпи скорочення поголів'я корів за цей період тут значно нижчі — відповідно в 1,8; 3,2 і 4,4 раза.

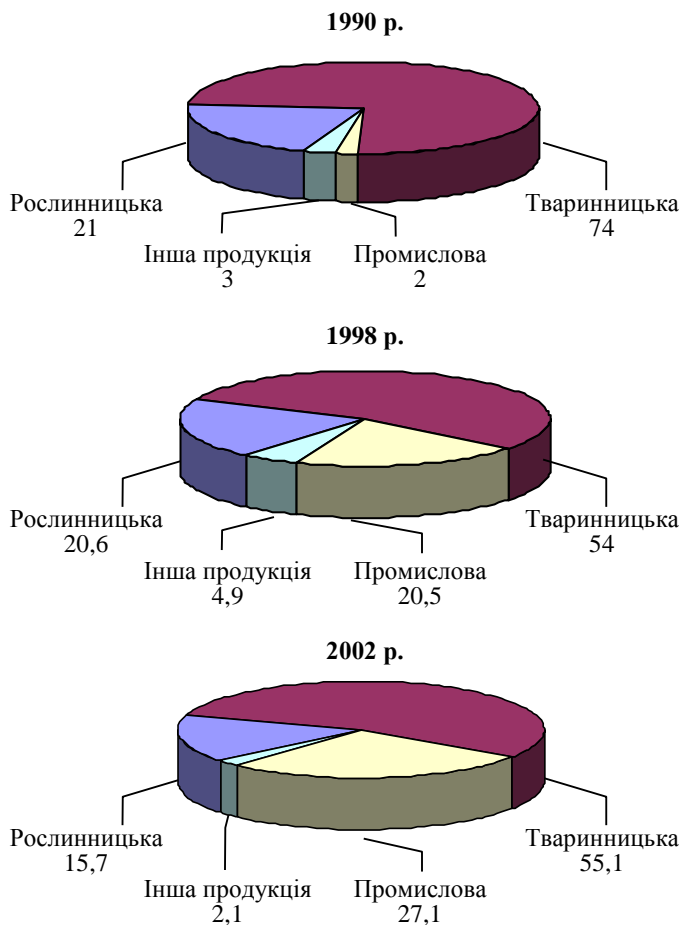

Рис. 5.1. Структура виручки від реалізації продукції в агрофірмі «Перемога» Кагарлицького району Київської області, %

Важливу роль у цих позитивних тенденціях розвитку тваринництва в СВК-агрофірмі «Перемога» відіграло і поглиблення спеціалізації господарства на виробництві молока (рис. 5.2). Якщо в 1990 р. у структурі виручки від реалізації продукції тварин-

ництва молоко займало 69,8 %, то в 2002 р. — 81 %. Відбулося це, головним чином, за рахунок скорочення питомої ваги великої рогатої худоби на м'ясо — з 24,4 до 16,1 %. Частково це пояснюється будівництвом у 1996 р. в господарстві цеху з виробництва ковбас. Однак головна причина зазначених змін — у рівнях рентабельності: у середньому за 2000—2002 рр. рентабельність виробництва молока становила 36,5 %, тимчасом як виробництво м'яса великої рогатої худоби весь час було збитковим — рівень збитковості досягав 9,6 %.

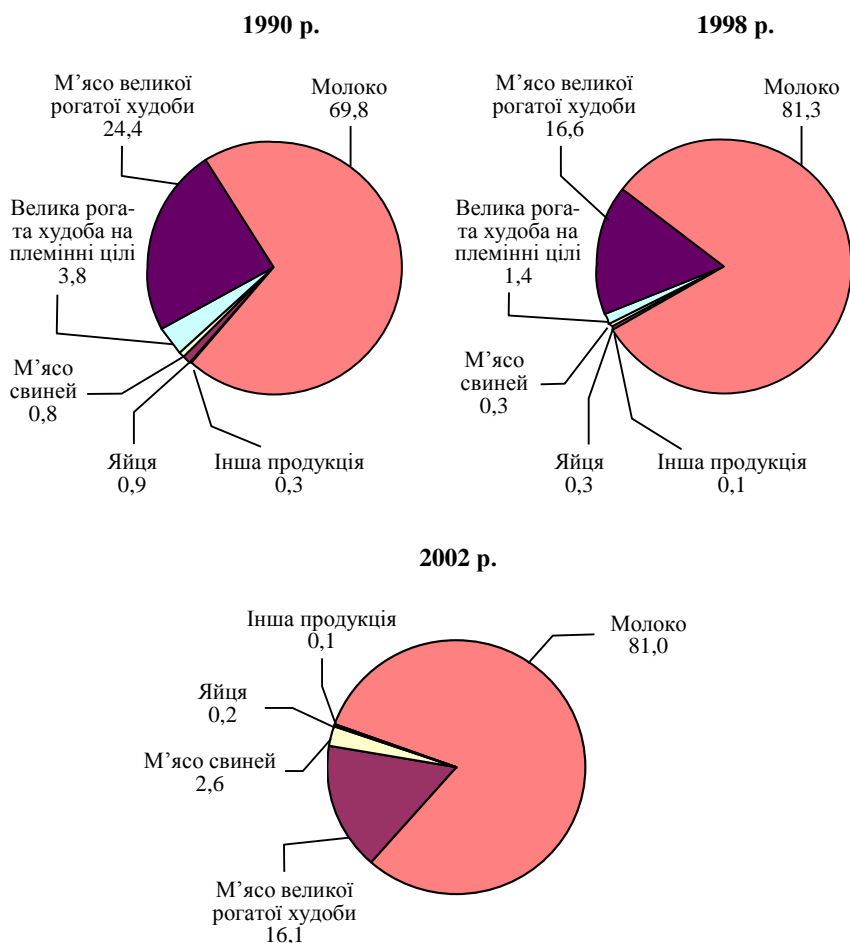

Рис. 5.2. Структура виручки від реалізації продукції тваринництва, %

По-третє, **молочне скотарство** серед усіх галузей сільського господарства виявилось найменш вразливим *в умовах інфляції та гіперінфляції*: вкладені в нього поточні витрати поверталися значно швидше.

По-четверте, порівняно *рівномірне* впродовж року **надходження грошових коштів** на рахунки господарства дозволяло звести до мінімуму потребу в кредитах, що при високих кредитних ставках дає значну економію коштів.

Наведені дані щодо місця молочного скотарства в економіці СВК-агрофірми «Перемога» різко контрастують як із середніми даними в районі, так і в цілому по Україні (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА, 2002 р.

Показники	Сільськогосподарські підприємства суспільного сектору		
	України	Кагарлицького району	СВК «Перемога»
Питома вага молока у виручці:			
— від реалізації продукції господарства, %	7,1	14,7	44,6
— від реалізації продукції тваринництва, %	29,2	54,6	81,0
Поголів'я корів у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь	6,2	9	30
Надій на середньорічну корову, кг	2199	3200	5195
Затрати праці (людино-годин) на 1 ц молока	12,2	8,5	5,6
Собівартість 1 ц молока, грн	59,60	64,5	54,3
Реалізаційна ціна 1 ц молока, грн	51,38	62,1	61,54
Прибуток (збиток) з розрахунку на середньорічну корову, грн	-126	-69	370
Рентабельність (збитковість), %	-13,8	-4,1	13,3

Тенденції у зміні галузевої структури рослинництва в агрофірмі «Перемога» істотно відрізняються від тенденцій у більшості лісостепових господарств. Якщо в останніх у структурі посівних площ значно збільшилась питома вага зернових за рахунок зменшення технічних, картоплі, овочів і кормових, то в «Перемозі» навпаки: на 13,6 % збільшилась питома вага кормових і на 9,7 % зменшилась — зернових (рис. 5.4).

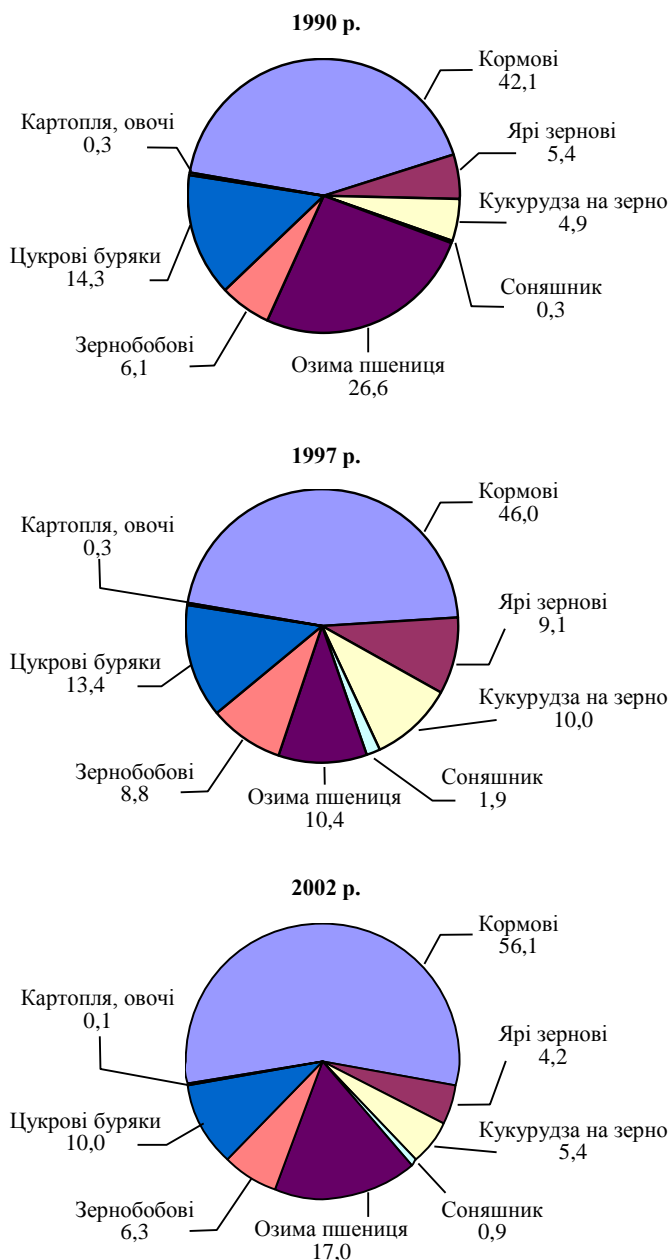

Рис. 5.4. Структура посівних площ СВК-агрофірми «Перемога», %

Це пояснюється певними диспропорціями між поголів'ям худоби і можливостями кормової бази, що виникли в господарстві після його розукрупнення в 1989 р. Від «Перемоги» відокремилось КСП «Переможець» з 2 тис. га сільськогосподарських угідь, а основне поголів'я худоби залишилось на молочному комплексі центральної садиби. У 1990 р. на 100 га угідь у «Перемозі» припадало 122 голови великої рогатої худоби, у тому числі 49 корів, у той час як у середньому в інших господарствах району — тільки 79 і 24 (у 2002 р. відповідно 85 і 30, 25 і 9). За такої насиченості поголів'я і продуктивності 5000—6000 кг на корову не можна було не збільшити питому вагу кормових.

У рослинництві, як і в тваринництві, рівень спеціалізації дедалі підвищується: якщо в 1990 р. цукрові буряки і зернові в структурі товарної продукції СВК-агрофірми «Перемога» займали 87 %, то в 2002 р. — 97,6 % (рис. 5.5).

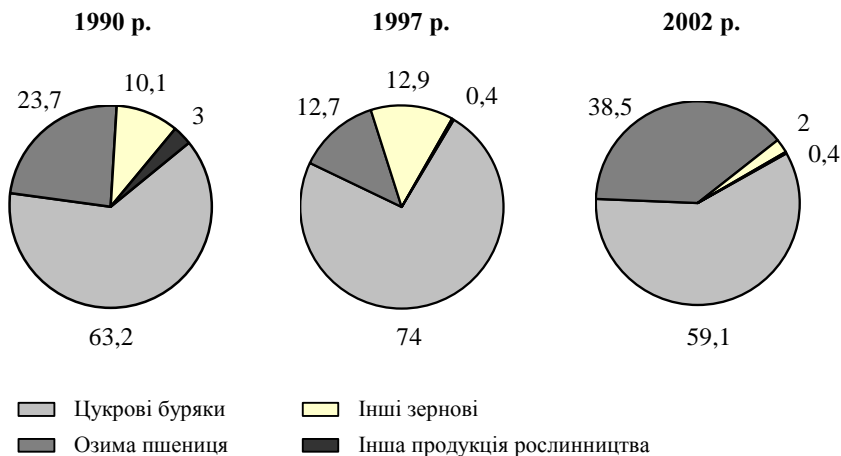

Рис. 5.5. Структура виручки від реалізації продукції рослинництва, %

Що ж стосується значного підвищення питомої ваги промислової продукції у структурі виручки від реалізації продукції СВК-агрофірми «Перемога» (з 2 % в 1990 р. до 20,5 % в 1998 р. і 27,1 % у 2002 р.), то це пояснюється, по-перше, створенням у господарстві промислових виробництв (цеху з виробництва ковбас, хлібопекарні, млина). Але головна причина такого стрімкого росту — у зміні економічних відносин з цукровим заводом. Якщо раніше 100 % цукрових буряків гос-

подарство реалізувало за готівкою цукровим заводам, то тепер діє давальницька схема: 35 % виробленого цукру, меляси та жому залишає собі завод, а решта дістається аграрним підприємствам, які його реалізують.

5.2. Традиційні методи планування галузевої структури підприємства

Визначення раціонального поєднання галузей у господарстві — одне з головних і найскладніших завдань перспективного внутрішньогосподарського планування. Складність його зумовлюється великою кількістю можливих комбінацій поєднання галузей. При цьому враховують дві протилежні тенденції: спеціалізація виробництва і ведення багатогалузевого господарства. У кожному господарстві на ці тенденції впливає багато факторів, які можна поділити на дві групи.

До першої групи належать фактори, що сприяють поглибленню спеціалізації виробництва і скороченню кількості галузей у господарстві (**фактори спеціалізації**): сприятливі природні умови для розвитку даної галузі; можливість підвищення рівня концентрації виробництва; менші порівняно з багатогалузовими питомі капітальні вкладення на придбання комплексів машин, адже кількість їх у спеціалізованих господарствах значно скорочується; близькість пунктів реалізації сільськогосподарської продукції; близькість переробних підприємств, відходи яких сільськогосподарські підприємства використовують; раціональніше використання знань спеціалістів.

До другої групи належать фактори, що сприяють розвитку багатогалузевого господарства (**фактори інтеграції**): організаційно-технологічні взаємозв'язки між галузями (вимоги сівозмін; потреби рослинницьких галузей в органічних добривах, свинарських господарств-репродукторів — у молочних продуктах тощо); повніше використання трудових ресурсів, універсальних машин і насамперед енергетичних (трактори, самохідні шасі та автомобілі); раціональніше використання побічної продукції; потреба в самозабезпеченні продуктами харчування; краще перенесення порівняно з вузькоспеціалізованими несприятливих погодних умов чи стихійного лиха (втім, імовірність ризику для високоспеціалізованого сільськогосподарського підприємства скорочується за рахунок високої культури виробництва).

Зазначені дві групи факторів істотно впливають на визначення виробничого напрямку господарства. Одне з головних і складних завдань планування — збалансування протилежних дій факторів і приведення їх до необхідної рівноваги. На підприємствах для цього використовують як традиційну методiku, так і методи оптимального планування.

Традиційна методика планування галузевої структури господарства складається з таких етапів:

1) визначають головні та додаткові товарні галузі, які могли б успішно поєднуватися в одному господарстві. Наприклад, у лісостепових свиновідгодівельних господарствах з головною галуззю добре поєднуються молочне скотарство та виробництво цукрових буряків;

2) вивчають усі фактори спеціалізації та інтеграції, встановлюють межі для розвитку окремих галузей, визначають попередню структуру посівних площ, яка має відповідати як агротехнічним і економічним умовам, так і вимогам головної галузі;

3) виконують розрахунки на максимальний розвиток головної галузі. У нашому прикладі можливий вихід концентрованих кормів ділиться на потребу в них з розрахунку на одну голову свиней або 1 ц приросту живої маси. При цьому в господарстві залишається велика кількість побічної продукції і відходів рослинницьких галузей, які не можуть бути повністю використані свинарством. Ця обставина зумовлює необхідність розвитку в господарстві додаткової галузі, яка вдало поєднувалась би з головною, сприяла її розвитку і забезпечувала вищий рівень загального виробництва продукції. В умовах Лісостепу такою галуззю є скотарство;

4) установлюють раціональні розміри додаткових і допоміжних галузей. Причому слід розвивати лише такі з них, які мають безпосередні виробничі зв'язки з головною галуззю або необхідні для якнайповнішого використання внутрішньогосподарських ресурсів (землі, гідромеліоративних споруд, робочої сили). Кожна галузь за своїми розмірами має сприяти веденню виробництва у великих масштабах із застосуванням сучасної техніки і технології. Це дає можливість виробляти продукцію з мінімальними витратами;

5) остаточно уточнюють розмір основної галузі. У результаті такого зворотного перерахунку розмір головної галузі може дещо скоротитись порівняно з початковими розрахунками;

6) економічно оцінюють можливі варіанти поєднання галузей і вибирають найефективніший.

5.3. Обґрунтування і вибір критерію оптимальності та економіко-математична модель задачі оптимального поєднання галузей

Визначити оптимальний рівень спеціалізації і оптимальну галузеву структуру підприємства традиційними методами практично неможливо, бо вони не забезпечують одночасного врахування всієї сукупності взаємних зв'язків у процесі виробництва. Крім того, традиційні методи не дозволяють з певністю стверджувати, що розраховані за їх допомогою варіанти (плани) розвитку виробництва найкращі серед можливих за даних конкретних умов. Це призводить до нераціонального використання виробничих ресурсів, високої собівартості продукції і зниження темпів розвитку сільського господарства.

Найбільш правильно й ефективно такі задачі розв'язують за допомогою методів оптимального програмування з використанням електронно-обчислювальної техніки. Першим етапом планування оптимального поєднання галузей є вибір і обґрунтування **критерію оптимальності**. Найчастіше використовують такі критерії оптимізації галузевої структури сільськогосподарських підприємств: максимум чистого доходу, максимум виробництва валової чи товарної продукції; максимум валового доходу; мінімум виробничих витрат на заданий план виробництва продукції; мінімум приведених витрат на заданий план виробництва продукції, який обчислюють за формулою:

$$C + E_n \cdot K,$$

де C — поточні виробничі витрати; K — питомі капітальні вкладення; E_n — галузевий нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень.

Головними серед перелічених критеріїв є максимум чистого й максимум валового доходу (чистої продукції). Зокрема, використання валового доходу сприяє розвитку підсобних промислових виробництв, розширенню в господарстві трудомістких галузей, а отже, зменшенню сезонності у використанні робочої сили, підвищенню заробітків. До того ж валовий дохід господарства за своєю природою близький до госпрозрахункового доходу підприємств і орендних колективів.

У зв'язку з необхідністю всебічного аналізу виробничої структури і спеціалізації господарства задачу оптимального поєднання галузей доцільно розв'язувати за кількома критеріями (максимум чистого доходу, максимум валового доходу, максимум товарної

продукції). При цьому використовують метод багатоцільового програмування, що дозволяє знаходити найбільш прийнятний варіант плану. Для цього спочатку задачу розв'язують за найважливішими критеріями. Потім дещо збільшений екстремум цієї величини вводять у модель як обмеження і задачу розв'язують за іншими критеріями і т. д. Таким чином одержують субоптимальні варіанти плану. Результати кожного рішення аналізують і на їх основі складають реальний план, який сприяє глибшому виявленню виробничих можливостей підприємства.

Після вибору критерію оптимальності і детального ознайомлення з факторами спеціалізації та інтеграції стосовно умов конкретного підприємства приступають до складання **економіко-математичної моделі задачі оптимального поєднання галузей**. Виходячи з обраного критерію оптимальності (максимум чистого доходу), визначення оптимального поєднання галузей полягає у знаходженні максимуму функції:

$$Z_{\max} = \sum_{j=1}^n C_j X'_j + \sum_{j=1}^n C_j X''_j,$$

де j — вид культури чи худоби ($j = 1, 2, \dots, n$); X'_j та X''_j — площа посіву j -ї культури і кількість структурних голів худоби j -го виду; C_j — чистий дохід з одиниці площі j -ї культури або на структурну голову j -го виду худоби.

У разі максимізації цільової функції необхідно виконати ряд умов, що називаються **виробничими обмеженнями**. За економічним змістом виробничі обмеження можна поділити на такі групи: обмеження щодо ресурсів (рілля, сіножаті, трудові ресурси), гарантованого (державне замовлення, внутрішньогосподарські потреби) обсягу виробництва найважливіших видів продукції, раціонів годівлі худоби і птиці, дотримання сівозмін. Обмеження щодо ріллі мають вигляд:

$$\sum_{j=1}^n X'_j \leq S,$$

де S — площа ріллі в господарстві.

Зміст обмеження полягає в тому, що ріллі не можна використати більше наявних у господарстві площ. Подібний вигляд мають обмеження щодо інших видів сільськогосподарських угідь, а також трудових ресурсів і засобів механізації.

Стосовно гарантованого обсягу виробництва окремих видів продукції (B_j) обмеження мають вигляд:

$$\sum_{j=1}^n b_{ij} X_j \geq B_i,$$

де b_{ij} — вихід продукції i -го виду з одиниці площі j -ї культури або з розрахунку на одну структурну голову j -го виду худоби.

Фіксований розмір галузі (A_j), пов'язаний з обмеженнями щодо дотримання сівозмін або інших структурних співвідношень, уводиться в модель задачі такими обмеженнями:

$$X_j \leq A_j; \quad X_j = A_j; \quad X_j \geq A_j.$$

Ряд обмежень має забезпечити повне покриття потреби тваринництва в повноцінних, з погляду зоотехнії, кормах:

$$\sum_{j=1}^n a_{kj} X_j'' - \sum_{j=1}^n V_{kj} X_j' \leq 0;$$

$$\sum_{j=1}^n a_{kj}' X_j'' - \sum_{j=1}^n V_{kj}' X_j' \leq 0,$$

де a_{kj} , V_{kj} — потреба в поживних речовинах k -го виду корму з розрахунку на голову худоби і їх вихід з одиниці площі; a_{kj}' , V_{kj}' — потреба в поживних речовинах зелених кормів з розрахунку на одну голову в t -періоді та їх вихід з одиниці площі. Особливістю планування покриття потреби в зелених кормах є те, що їх планують не в цілому на рік, а за окремими періодами зеленого конвеєра. За допомогою цих обмежень узгоджують в єдиному виробничому комплексі основні галузі господарства — рослинництво і тваринництво. У разі, коли в модель задачі включається умова оптимізації річної потреби в кормах для певного виду худоби (у нашому випадку для головної галузі господарства — молочного скотарства), обмеження має вигляд:

$$\min a_{kj} \cdot X_j'' \geq V_{kj} \cdot X_j' \leq \max a_{kj} \cdot X_j''.$$

Обмеження невід'ємності змінних має вигляд $X_j \geq 0$.

В економіко-математичній літературі розглядається багато моделей визначення оптимальної галузевої структури виробництва в сільськогосподарських підприємствах, які відрізняються, як правило, повнотою врахування факторів і ступенів деталізації умов виробництва. Зокрема, у деяких моделях оптимізацію галузевої структури виробництва здійснюють з урахуванням формування і розподілу коштів на капітальні вкладення в сільськогосподарських підприємствах, оптимізації раціонів і структури стада.

Після формування економіко-математичної моделі задачі оптимального поєднання галузей розраховують **техніко-економічні коефіцієнти** (урожайність, продуктивність худоби, нормативи потреби в кормах, собівартість продукції, прибуток з розрахунку на 1 га, 1 структурну голову і т. д.) і на їх основі будують розширену модель (матрицю) задачі. Це найбільш трудомістка і відповідальна частина задачі. Детально ці питання розглянуто в [98, с. 80—98]. Отримана інформація передається на ПК, який відповідно до програми симплекс-методу лінійного програмування здійснює необхідні обчислення і дає оптимальний (за вибраного критерію) план поєднання галузей у господарстві.

5.4. Аналіз одержаних результатів та використання їх для складання перспективних і поточних планів господарства

Заключним етапом є **аналіз** одержаних оптимальних планів і складання на їхній основі плану розвитку господарства. Тут слід підкреслити, що між поняттями «оптимальний» і «якісний, ефективний» плани є істотна різниця. Перший означає тільки те, що він відповідає оптимуму задачі лінійного програмування (максимум чи мінімум) функції. Наприклад, розв'язуючи задачу оптимізації галузевої структури СВК-агрофірми «Перемога» за трьома варіантами, що відрізняються поголів'ям корів (≥ 600 , ≥ 800 , ≥ 1000), ми одержали три оптимальні плани. Вони різко відрізняються як структурою посівних площ, товарною продукцією, так і за одержаним прибутком та рентабельністю [97, с. 156—158]. Хоча всі вони є оптимальними.

Якісним же вважається план, який, по-перше, узгоджується з цілями і завданнями розвитку суспільства і того народногосподарського підрозділу, котрий його склав, і, по-друге, відповідає вимогам ефективності, оптимальної збалансованості, надійності, а також напруженості при використанні ресурсів [див. розд. 2.6]. І хоч на перший погляд більш ефективним за критеріями максимуму прибутку і рентабельності був варіант плану, що передбачав утримання 600 корів, господарство зупинилось на варіанті 900 корів. При цьому ефективніше використовуються основні виробничі фонди, трудові й фінансові ресурси.

Результати рішення економіко-математичних задач оптимального поєднання галузей у сільськогосподарських підприємствах на ПК за допомогою методів лінійного програмування свідчать,

що оптимальні варіанти планів забезпечують збільшення виробництва сільськогосподарської продукції на 4—6 % за значного підвищення рівня її економічної ефективності порівняно з планами, розробленими на основі традиційних методів планування. Це досягається завдяки визначенню оптимальної структури виробництва і збільшенню виробництва продукції за рахунок продуктивніших і ефективніших сільськогосподарських культур, а також видів худоби і птиці з урахуванням найдоцільнішого використання природних і економічних умов ведення сільського господарства.

Слід відзначити, що плануючи галузеву структуру кожне з господарств різних виробничих типів хоче і теоретично може мати найраціональнішу галузеву структуру, однак на її вибір істотно впливають виробничі обмеження. Поєднанню цих двох питань сприяє такий методичний підхід. Один з найкорисніших способів підготовки до ефективного довгострокового стратегічного планування для будь-якої організації полягає в тому, щоб спроектувати ідеальну форму організації, нехтуючи при цьому практичними перешкодами. Коли такий проект створено, визначають, наскільки до нього можна наблизитись, і систематично планують параметри просування до цього ідеалу.

Аналіз структури товарної продукції рослинництва і тваринництва СВК-агрофірми «Перемога» за 2002 р. свідчить про високий рівень спеціалізації господарства: у структурі товарної продукції тваринництва молоко займає понад 80 % (рис. 5.2), а рослинництва — зерно і цукрові буряки (цукор) — 98% (рис. 5.5). Разом з тим керівництво господарства стурбоване, з одного боку, високою насиченістю поголів'я корів у господарстві (30 голів проти 9 в середньому в районі й 6 по Україні), а з іншого, — низькою ефективністю виробництва молока (табл. 5.1) та різким зменшенням поголів'я корів в Україні за останні роки.

Кафедра економіки агропромислових формувань Київського національного економічного університету за замовленням господарства розробила три варіанти оптимальної галузевої структури господарства, які відрізняються різним поголів'ям корів: перший — 900 (існуючий рівень); другий — 750, третій — 600. За критерій оптимальності обрано максимум прибутку. Головні обмеження задачі:

- щодо структури посівних площ (зернові й технічні відповідно не більше 57 і 20 %);
- щодо покриття потреби тваринництва в кормах (мінімальні й максимальні межі окремих груп і видів кормів у річних раціо-

нах за статеві-віковими групами тварин; урахування вимог зеленого конвеєра);

- щодо гарантованого обсягу виробництва окремих видів продукції (зерно на оплату праці та в розрахунок за оренду земельних паїв);
- фіксовані розміри окремих галузей (4 га посівів картоплі та овочів для задоволення внутрішньогосподарських потреб, поголів'я робочих коней і т. д.).

Таблиця 5.2

**ПРОЕКТНІ ВАРІАНТИ ПЕРСПЕКТИВНОЇ СТРУКТУРИ
ПОСІВНИХ ПЛОЩ ПІДПРИЄМСТВА**

Культури	2000—2003 рр. (факт)		Проект 900 корів		Проект 750 корів		Проект 600 корів	
	га	%	га	%	га	%	га	%
I. Зернові, усього	910	32,5	1120	36,7	1350	44,3	1580	51,8
у тому числі:	340	12,1	400	13,1	400	13,1	500	16,1
озима пшениця	170	6,0	270	8,9	420	13,7	505	16,4
кукурудза на зерно	160	5,7	170	5,6	200	6,6	200	6,6
ячмінь	190	6,8	200	6,6	200	6,6	200	6,6
горох	20	0,7	50	1,6	100	3,3	100	3,3
яра пшениця	15	0,5	15	0,5	15	0,5	15	0,5
овес	15	0,5	15	0,5	15	0,5	60	2,0
гречка								
II. Технічні, усього	309	10,9	460	15,0	460	15,0	460	15,0
у тому числі:	283	10,0	435	14,2	435	14,2	435	14,2
цукрові буряки	26	0,9	25	0,8	25	0,8	25	0,8
соняшник								
III. Картопля	2	0,1	2	0,1	2	0,1	2	0,1
Овочі	2	0,1	2	0,1	2	0,1	2	0,1
IV. Кормові, усього	1600	56,6	1466	48,1	1236	40,4	1006	33,0
у тому числі:	20	0,7	20	0,7	20	0,7	16	0,5
кормові коренеплоди	633	22,4	566	18,6	446	14,5	340	11,1
кукурудза, усього	331	10,9	242	7,8	180	5,9
з них: на силос	150	4,9	130	4,3	110	3,6
зелений корм	85	2,8	74	2,4	50	1,6
корнаж								
однорічні трави,	494	17,5	330	10,8	280	9,2	240	7,9
усього	50	1,6	45	1,5	35	1,1
з них: на сіно	180	5,9	145	4,7	125	4,2
зелений корм	100	3,3	90	3,0	80	2,6
озимі на зелений								
корм	453	16,0	550	18,0	490	16,1	410	13,5
багаторічні трави,	120	3,9	110	3,6	100	3,3
усього	340	11,1	300	9,9	240	7,9
з них: на сіно	90	3	80	2,6	70	2,3
зелений корм і зне-								
зводнені								
сінаж								
Разом	2823	100,0	3050	100,0	3050	100,0	3050	100,0

Таблиця 5.3

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗМІНИ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВА

Галузі та види продукції	2000—2003 р. — факт.				Проект—900 корів				Проект—750 корів				Проект—600 корів			
	Виручка		Прибуток (+), збиток (-), тис. грн	Рентабельність, %	Виручка		Прибуток (+), збиток (-), тис. грн	Рентабельність, %	Виручка		Прибуток (+), збиток (-), тис. грн	Рентабельність, %	Виручка		Прибуток (+), збиток (-), тис. грн	Рентабельність, %
	тис. грн	%			тис. грн	%			тис. грн	%			тис. грн	%		
Зернові	754	10,3	469	164	2336	20,7	1220	109	3061	27,5	1625	113	4067	35,2	2187	116
Цукрові буряки	568	7,7	170	42	2936	26,1	1175	67	2936	26,3	1175	67	2936	25,4	1175	67
Рослинництво, разом	1350	18,4	681	101	5340	47,5	2432	84	6065	54,4	2837	88	7071	61,3	3399	93
М'ясо великої рогатої худоби	589	8,0	-484	-45	1110	9,8	-150	-12	953	8,5	-128	-12	777	6,7	-105	-12
М'ясо свиней	40	0,5	-60	-60	189	1,7	-25	-12	189	1,7	-25	-12	189	1,6	-25	-12
Велика рогата худоба на племінні цілі	—	—	—	—	130	1,2	52	66	130	1,1	52	66	130	1,1	52	66
Молоко	3240	44,1	958	42	4013	35,6	1687	72	3350	30,1	1408	72	2913	25,2	1224	72
Яйця	7	0,1	-10	-58	43	0,3	-9	-17	43	0,4	-9	-17	43	0,4	-9	-17
Тваринництво, разом	3880	52,8	780	25	5485	48,7	1553	39	4665	41,8	1298	38	4054	35,1	1133	38
Промислова продукція*	1971	26,8	678	52	300	2,7	70	30	300	2,7	70	30	300	2,6	70	30
Реалізація іншої продукції, робіт і послуг	143	2,0	-33	-19	120	1,1	-30	-20	120	1,1	-30	-20	120	1,0	-30	-20
Усього	7344	100	2106	40	11270	100	4025	55	11150	100	4175	60	11545	100	4572	65

За 2000—2003 рр. враховано і цукор, а в проектах — цукрові буряки і цукор показані по рослинництву.

Результати розрахунків наведено в табл. 5.2 і 5.3. Логічно, що зі зменшенням поголів'я корів з 900 до 600 у структурі посівних площ зменшується з 48,1 до 33 % питома вага кормових (табл. 5.2). Натомість оптимальним планом передбачається розширення посівних площ високоефективних зернових і технічних культур, зокрема, посівні площі цукрових буряків розширюються до 435 га. Однак основні зрушення відбуваються у групі зернових: їхня питома вага зростає за рахунок розширення високоврожайних озимої та ярої пшениці, кукурудзи на зерно та ячменю. Що ж до збільшення посівних площ гороху, то це обумовлено в першу чергу не його високою конкурентоспроможністю, а вимогами сівозмін (попередник для пшениці).

У разі скорочення поголів'я корів з 900 до 600 питома вага тваринницької продукції в загальній виручці скорочується з 48,7 % до 35,1 %, а рослинницької — підвищується з 47,5 до 61,3 %. При цьому прибуток господарства зростає до 4578 тис. грн, а рентабельність підвищується з 55 до 65 % (табл. 5.3).

На перший погляд напрошується висновок щодо доцільності скорочення поголів'я корів у господарстві. Однак менеджментське рішення з цього питання слід приймати дуже зважено, враховуючи ряд додаткових факторів:

- ♦ у разі скорочення поголів'я корів погіршується рівень використання трудових ресурсів господарства і зменшуються заробітки. Річний фонд оплати праці у третьому варіанті проти першого скорочується на 20%, а валовий дохід підвищується тільки на 6%. На сьогодні господарство добре забезпечене власною кваліфікованою робочою силою, і заробітки операторів машинного доїння становлять 350—450 грн на місяць;

- ♦ у третьому варіанті погіршується використання основних виробничих фондів, що призведе до збільшення частки постійних витрат і подорожчання іншої продукції;

- ♦ у третьому варіанті зростає сезонність надходження грошових коштів від реалізації продукції і різко збільшується потреба в дуже дорогих короткострокових кредитах.

Особливо важливим є те, що уряд почав розуміти: без державної підтримки тваринництво в Україні не може функціонувати. Тому на початку 1998 р. уряд увів нульовий ПДВ у разі продажу переробним підприємствам молока і м'яса живою масою. Агрофірмі «Перемога», яка в 2003 р. виробила 48,7 тис. т молока і 94 % з нього продала на переробні підприємства, останні повернули за рік 630 тис. грн ПДВ, що становить 7,4 % до загальної виручки по господарству.